

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ САМООРГАНІЗАЦІЙНИХ УМІНЬ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ

Сучасні освітні проблеми мистецької школи вирішуються у контексті потенційних можливостей суб'єктів навчання, зокрема, які навчаються гри на фортепіано. Актуальність обраної теми пояснюється необхідністю безпосередньої участі музиканта, у нашому випадку підлітка, у набутті необхідних умінь у процесі фортепіанного навчання. Натомість навчання у музичній школі потребує створення необхідних умов, за яких викладачу доцільно ефективно виконувати функції досвідченого майстра, а учню – набувати досвіду фортепіанної гри, що стає раціональним процесом лише з урахуванням доречних умов. Такими умовами є спеціально створені педагогічно доцільні ситуації, за яких обом суб'єктам навчання, викладачу та учню, може бути комфортно вирішувати всі поставлені перед ними навчальні та виховні задачі. З огляду на необхідність здобуття та відпрацювання учнями багатьох умінь самостійно ідея розвитку в них самоорганізаційних умінь набуває все більшої актуальності.

Про важливість розробки доцільних та ефективних педагогічних умов наголошується у наукових працях з проблем музичної педагогіки багатьох авторів (О. Горбенко, А. Ткачук, Н. Іліницька, О. Олексюк, О. Отич, А. Зайцева, Г. Падалка, О. Ростовський, В. Салій та інші).

Проблемі самоорганізації навчальної діяльності присвячені роботи Р. Ешбі, в яких наголошується на принципах самоорганізації; Т. Шульги, де проблема розкривається в контексті концепції самоорганізації у культурно-історичному контексті; Л. Фалєєвої, яка розглядає організованість та самоорганізацію як якість особистості; Ю. Цагареллі, де представлені процеси самоорганізації, самоуправління, саморегуляції в музичній діяльності та інших авторів.

Метою цієї роботи стало винайдення та розкриття сенсу педагогічних умов та функціонування самоорганізаційних умінь у фортепіанному навчанні підлітків. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі задачі: з'ясувати зміст педагогічних умов найбільш доцільних для ефективного функціонування самоорганізації підлітків у процесі їх фортепіанного навчання у музичних школах.

Для визначення оптимальних умов щодо розвитку самоорганізаційних умінь учнів у процесі фортепіанного навчання, насамперед вважаємо за доцільне з'ясувати сутність та зміст педагогічних умов, як необхідних засад ефективності цього процесу.

Так, у тлумачному словнику української мови умовою називають необхідну обставину, яка уможливує здійснення, створення <...> будь-чого, сприяє будь-чому; умови – обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється будь-що [4].

Подібним чином умова трактується як певне правило, яке встановлюється в будь-якій сфері життя або діяльності. У Новому тлумачному словнику [там само] «умова» визначається не лише як необхідна обставина, а й обставини та особливості реальної діяльності, при яких відбувається або здійснюється будь-що. До того ж умова трактується як правило, яке існує або встановлене в діяльності, забезпечує нормальну роботу будь-чого та – як сукупність даних, положення, що лежать в основі будь-чого.

Таким чином, із довідкових видань ми дізнаємось, що умова – це «необхідна, обов'язкова обставина, передумова, що визначає, зумовлює існування, здійснення будь-чого»; «обставина, в якій щось <...> здійснюється»; «домовленість, порозуміння двох або більше осіб про щось»; «вимоги, зобов'язання, пропозиції, висунуті стосовно договірних сторін» [2].

Умови розглядаються філософією як середовище, в якому перебувають і без чого не можуть існувати. До того ж, умова трактується як будь-які обставини, за яких щось може

відбуватися. Вона розкривається як те, від чого залежить щось інше (обумовлене), що робить можливим наявність будь-чого, стану або процесу» [там само].

Аналіз наукової літератури дав змогу констатувати, що умова, як наукова категорія, віддзеркалює універсальні зв'язки понять із чинниками, завдяки яким вона виникає й існує. За наявності відповідних умов властивості речі переходять з можливості в дійсність. Особливістю умови є те, що вона не виникає сама по собі, без діяльності людини не може перетворитися на нову дійсність, продукувати її, вона лише стає складовою створення можливості нових проявів об'єктів як зумовлених. У науковій літературі пояснюється, що умови не визначають самої сутності речей, натомість вони безпосередньо впливають на способи їх існування. Активним, діяльним чинником впливу умов на спосіб існування певної речі є людина як суб'єкт діяльності. Умова розглядається нами як категорія таких відносин предмета (у нашому випадку і особи, як природної істоти) з навколишнім світом, без сукупності з яким він існувати не може.

Для нас є важливим трактування умов особливо з психологічної точки зору, оскільки самоорганізація підлітків, формування безпосередньо їх самоорганізаційних умінь, має глибоко психологічне науково-теоретичне обґрунтування. З позицій психології умова розглядається як особлива обставина, що впливає на розвиток кожної особистості. Розкриваючи залежність становлення та розвитку особистості від наявних умов, психологи підкреслюють, що «зовнішні впливи дають той чи інший психічний ефект, лише трансформуючись через психічний стан суб'єкта, через думки і почуття, які в нього склалися» [3].

Тобто психологією визнається залежність розвитку особистості від створених умов, та підкреслюється, що будь-яка людина – не є пасивний об'єкт впливу оточуючого середовища, а є активна діяльна істота. Цим пояснюється те, що зовнішні впливи визначають її становлення та розвиток не безпосередньо, а трансформуючись у поведінці особистості, її життєвому досвіді, розкриваючись через індивідуальні психічні особливості людини та її діяльність.

У педагогічній науці умови розглядаються як такі обставини, що зумовлюють ефективність усього педагогічного процесу. На такі умови вказували Ю. Бабанський, В. Бутенко, Н. Кузьміна, Г. Падалка, О. Ростовський, Г. Шевченко та інші.

Визначаючи педагогічні умови навчання мистецтву, професор Г. Падалка, наприклад, наголошує, що «умови – це цілеспрямовано створені чи використані обставини мистецького навчання, що забезпечують можливість досягнення його результативності» [1, с. 160].

Автор вказує на ті умови, що мають пріоритетне значення. До них належать: створення позитивної атмосфери навчання; досягнення діалогових засад взаємодії вчителя і учня в навчальному процесі; забезпечення пріоритету практичної діяльності під час навчання. Ця ідея отримує особливе звучання у процесі опанування музичним інструментом, фортепіано [1, с. 160-176].

Зазначимо, що аналіз педагогічних досліджень останніх років дозволяє констатувати розмаїття наукових підходів до розробки педагогічних умов, що, перш за все, визначається сутнісними характеристиками та особливостями тих проблем, які розкриваються авторами багатьох науково-теоретичних та методичних видань.

Під час наукового узагальнення було обґрунтовано формотворчі педагогічні умови, серед яких основною умовою самоорганізації учнів, що опановують фортепіано, нами було визначено спонукання позитивного ставлення учнів до формування самоорганізаційних умінь. Серед інших педагогічних умов ми вважаємо доцільними використовувати у навчальній роботі викладачів такі: забезпечення необхідними знаннями та методичними прийомами щодо опанування конкретними фактами самовизначеності, активізація проблемно-діяльної «самостійності» інтерактивного спрямування; заохочення самостійної проектно-творчої-реалізаційної виконавської діяльності.

Зауважимо, що необхідно представляти ефективність самоорганізації учнів згідно з установленими педагогічними умовами, також і з урахуванням доречних педагогічних принципів. Розкриття педагогічних принципів не стало безпосереднім предметом нашого дослідження у цій статті, натомість ми вважаємо за доцільне зауважити, що педагогічні умови

обґрунтовуються перспективою застосовуваних принципів, як відправних позицій формування самоорганізаційних умінь підлітків.

Педагогічне обґрунтування самовдосконалення у фаховій підготовці передбачало, передусім, визначення педагогічних умов, які сприяли б ефективності формування означеного феномена. Адже, саме умови забезпечують можливість досягнення результативності педагогічного процесу, активність розвитку особистості та її окремих якостей.

Узагальненими педагогічними умовами, які сприяють ефективності функціонування самоорганізації суб'єктів навчання ми вважаємо:

- спонукання позитивного ставлення підлітків до навчальної самоорганізації;
- забезпечення пріоритету самостійно-творчої музично-навчальної діяльності та вільного вибору щодо актуалізації власного потенціалу;
- забезпечення психолого-педагогічною інформацією щодо змісту самоорганізації та відповідних технік рефлексії;
- стимулювання підлітків до набуття навчального досвіду та особистісного зростання;
- заохочення до самостійної діяльності та створення власної музичної інтерпретації фортепіанних творів;
- цілеспрямований вплив викладача фортепіано на самостійну діяльність учнів на засадах постійної самооцінки.

Зосередимо спеціальну увагу на кожній, з визначених нами, узагальненій педагогічній умові.

Спонукання позитивного ставлення учнів до навчальної самоорганізації – педагогічна умова, яка реалізується протягом всього навчання підлітків у фортепіанному класі. Вона безпосередньо сприятиме розвитку потребово-мотиваційного компоненту та опосередковано має позитивний вплив на ефективне формування всіх компонентів у структурі самоорганізаційних умінь підлітків, оскільки особистісне позитивне ставлення до саморозвитку відображається і на вивченні необхідного теоретичного матеріалу, саморегуляції власних практичних здобутків, на відчутті емоційного піднесення у практичному застосуванні своїх здобутків під час вивчення будь-яких фортепіанних творів та їх презентації у відкритих виступах.

За умов *забезпечення пріоритету самостійно-творчої музично-навчальної діяльності та вільного вибору щодо актуалізації власного потенціалу* учень музичної школи розумітиме навчальну та практичну реалізаційну роль підвищення свого рівня самоорганізації, підвищуватиме всі свої навчальні здобутки. До того ж забезпечення вільного вибору щодо актуалізації кожним підлітком своїх індивідуальних можливостей сприятиме розвитку саме тих потенційних характеристик, які є найпоказовішими у його психологічному портреті, які і можуть стати провідними у музично-навчальному становленні кожного підлітка, який навчається музики.

Забезпечення психолого-педагогічною інформацією щодо змісту самовдосконалення та відповідних технік рефлексії матиме важливе значення у формуванні когнітивно-емоційного компоненту, оскільки наявність необхідної інформації щодо набуття цінних знань, необхідного досвіду, вивчення та застосування у фахово-реалізаційному компоненті шедеврів фортепіанної мистецької творчості (музичних творів, зразків виконавського досвіду, прикладів світової культурної спадщини тощо) безпосередньо сприятиме формуванню самоорганізаційних умінь учнів. До того ж, важливу роль відіграватиме й інформація про самооцінні дії, рефлексію підлітків (як результат самопізнання), які здатні до критичного мислення, та сприятимуть власній самовизначеності під час безпосередньої навчальної діяльності та опосередковано через розвиток власних можливостей, та подальшій корекції своїх самостійно-реалізаційних сил, фіксації певних здобутків на шляху до активної творчої виконавської самостійності.

Стимулювання підлітків до набуття інтелектуально-емоційного досвіду та особистісного зростання буде необхідною умовою вивчення більшої кількості прикладів художньої творчості всесвітнього значення, збагачення тезаурусу кожного підлітка та його

потреби у збагаченні власного творчо-презентативного досвіду, концертних показів своїх здобутків.

Дотримання умови щодо заохочення до самостійної проектувальної діяльності та створення власної музично-виконавської інтерпретації фортепіанних творів у навчанні, власної поведінки орієнтує підлітків на розвиток інтерпретаційних умінь, які проявляються не лише у музично-творчій практиці, а до того ж за своїми психологічними наслідками може бути ефективною умовою саморганізаційних умінь у будь-якій навчальній діяльності. Що стосується розвитку самостійної проектувальної діяльності, то ця умова необхідна для створення власних особистісних життєвих проектів кожної молодої людини, оскільки саморозвивальна діяльність починається саме з проекту власних потреб та дій.

Цілеспрямований вплив викладача фортепіано на самостійну діяльність учнів на засадах постійної самооцінки, самооцінної діяльності матиме позитивно регулюючий результат, оскільки відповідні індивідуальні програми, які вивчаються кожним підлітком, мають розвиватися за власним проектом кожної неповторної особистості.

Натомість не треба забувати, що у межах конкретного музичного, а саме, фортепіанного навчання, в процесі музично-освітньої діяльності учнів засобами музичного мистецтва, у освітньому середовищі музичних шкіл постійно для означеного віку виникає необхідність педагогічного впливу на навчальну діяльність. Хоча за психологічними особливостями підлітковий вік потребує часткової свободи у виборі мети та способів її досягнення, це уможливлується лише частково без втрати переваг навчального спілкування, особливо на «музичній моделі».

Так, для успішного розвитку самоорганізаційних умінь підлітків у процесі фортепіанного навчання були визначені доцільні педагогічні умови навчання, які забезпечують ефективне опанування всіма необхідними самостійними діями на шляху до ефективного опанування ними фортепіано.

Література:

1. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М. Падалка. – К.: Освіта України, 2008 – 274 с. – с.160.
2. Педагогический энциклопедический словарь / [авт. разработч. Б.М. Бим-Бад]. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2002. – 528 с.
3. Пушкин В.Г. Философско-кибернетические аспекты самоорганизации // Самоорганизация в природе и обществе. Тезисы докладов. – Л.: ЛГУ, 1988. – С. 56-58.
4. Тлумачний словник-мінімум української мови / укл. Л.О. Ващенко, О.М. Єфімов. – К.: «Довіра», 2001. – 535 с.

У статті розкривається сутність педагогічних умов як дидактичної категорії стосовно розвитку самоорганізаційних умінь учнів музичних шкіл підліткового віку, які розглядаються у філософському, психологічному та педагогічному аспектах; надаються педагогічні ситуації ефективності їх функціонування в процесі навчання гри на фортепіано. Доцільними є педагогічні уміння спонукання позитивного ставлення підлітків до навчальної самоорганізації та стимулювання їх до набуття начального досвіду як основного виду діяльності цього віку для особистісного зростання.

Ключові слова: самоорганізаційні уміння, учні-музиканти підліткового віку, фортепіанне навчання.

В статті розкривається сутність педагогічних умов як дидактичної категорії стосовно розвитку самоорганізаційних умінь учнів музичних шкіл підліткового віку, які розглядаються у філософському, психологічному та педагогічному аспектах; надаються педагогічні ситуації ефективності їх функціонування в процесі навчання гри на фортепіано. Доцільними є педагогічні уміння спонукання позитивного ставлення підлітків до навчальної самоорганізації та стимулювання їх до набуття начального досвіду як основного виду діяльності цього віку для особистісного зростання.

Ключевые слова: самоорганизационные умения, ученики-музыканты подросткового возраста, фортепианное обучение.

In this article is about essence and maintenance of pedagogical conditions as the theoretic category about development of youthful pupils-musicians self-organization skills. This self-organization skills are considered as a philosophical, psychological and pedagogical category; are presented the pedagogical functional situations, which are more effective for good results in piano training. The are presented more wonderful pedagogical conditions of studying, which are stimulated positive youthful pupils-musician attitudes for piano teaching and self-organization skills, they like to acquisition of experience of study, because this kind of work is the general kind in that age for youthful pupils-musician personal growing.

Keywords: self-organization skills, youthful pupils-musician, piano teaching.

УДК 378-57.875

Лін Сяо
м. Київ, Україна-Китай

ПРИНЦИП НАСТУПНОСТІ В ПРАКТИЦІ ВОКАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ПІДЛІТКІВ

Постановка проблеми. Основою суспільно-історичного розвитку кожної нації є відродження та оновлення її культурно-освітнього потенціалу. Державна освітня програма КНР враховує потребу в першокласних фахівцях, тому значна частина китайської молоді здобуває музичну освіту в багатьох країнах, переймаючи місцеві традиції, знання й уміння з метою подальшої їх інтеграції у систему китайської мистецько-педагогічно освіти. З цих позицій особливої актуальності набуває вокальна підготовка школярів, яка має цікаві специфічні форми і методи роботи, спрямовані на формування вокальної культури, виконавських умінь і навичок школярів.

Аналіз робіт у галузі музичної педагогіки свідчить про наявність наукового підґрунтя для визначення принципових засад вокального навчання підлітків. Базисною основою дослідження є роботи науковців мистецької галузі (А. Болгарський, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова, Л. Хлебнікова та ін.); методики вокального навчання (В. Антонюк, Н. Гребенюк, Л. Василенко, Ван Цзяньшу, Вей Лімін, Л. Дмитрієв, Цзінь Нань та ін.); специфіки вокального навчання школярів (В. Ємельянов, Д. Огороднов, Чжай Хуань, Ю. Юцевич та ін.).

Мета статті – теоретично обґрунтувати доцільність використання принципу наступності в процесі вокальної підготовки підлітків.

Виклад основного матеріалу. Однією з важливих передумов покращення вокальної підготовки учнів підліткового віку є тісний зв'язок і взаємодія всіх ланок музичної освіти. Тому особливої актуальності набуває принцип наступності у набутті виконавських навичок. Науковці відзначають, що саме наступність є однією з обов'язкових умов здійснення неперервності здобуття знань, яка певною мірою має забезпечити єдність, взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання й виховання з урахуванням вікових особливостей дітей на суміжних шаблях освіти.

Етимологія слова «наступність» пов'язана з процесом передачі соціального досвіду і охоплює широкий діапазон тлумачень: у філософському розумінні – це основа безперервності всього матеріального світу [10, с. 451]; у соціальному плані – це існування і розвиток тих чи інших явищ, процесів, станів у сфері матеріального, суспільного, духовного життя [9, с. 389]; у педагогічній сфері – наступний характер будь-якого процесу, добудову і функціонування системи народної освіти, підготовку підростаючого покоління до життя [8, с. 121]; у дидактичному розгляді – успішність навчання, самоосвіта, неперервний навчальний процес [5]. Як філософську категорію вперше «наступність» розробив Г. Гегель. Обґрунтовуючи закон заперечення, вчений звернув увагу на об'єктивну потребу наступності в процесі розвитку. На думку філософа, діалектичне заперечення передбачає не тільки знищення попереднього, але й збереження, утримання і розвиток того раціонального, що було досягнуто на цьому і попередніх етапах розвитку [1, с. 434, 640].